

7. Vznik taoistických kultů v kontextu kultury v době dynastie Východních Han

→ 官方 *guanfang* / *kuan-fang* = „oficiální“; 民間 *minjian* / *min-t'ien* = „lidový“ – moderní termíny

-- úsilí státu zahrnout vše, co vzniká spontánně → asimilace – tolerance – regulace – zákaz a perzekuce

-- obzvlášť citlivé v náboženské sféře (souvislost kontroly nad božskými silami a politické moci)

-- na druhé straně za Hanů výrazný zpětný vliv oficiálních koncepcí na „lidové“ koncepce → 1) byrokratizace; 2) narůstající význam psaného textu

→ představy o posmrtném životě

-- duše 魂 *hun* / *chun* a 魄 *po* / *pcho*

-- posmrtný život v podzemním světě a v ráji (Východní – přes ostrovy nesmrtelných Penglai; Západní – hora Kunlun, Královna matka Západu (西王母 *xiwangmu* / *si-wang-mu*))

-- rity: přivolávání duše *hun*; zajištění její cesty do ráje; rituály separace

-- zajištění duše pro přijetí podzemskou/nadzemskou byrokracií – zemřelému dávány na cestu „doklady“ – identita, soupis pohřebních darů – texty psané podobným stylem jako formální dokumenty adresované pozemské byrokracii.

-- exorcismy: různé způsoby zajištění duše proti problémům v posmrtném životě; rituál vedený „vyslancem Pána Nebes“ (specialista vykonávající příslušný obřad) – zachránit duši před potrestáním nebeskou hierarchií a s tím spojenými problémy žijících.

→ konfucianismus za dyn. Han

-- 孝 *xiào* / *siao* = synovská oddanost

Konfuciovy Hovory:

Ziyou řekl: Takových, kteří jsou oddaní rodičům (*xiao*) a uctíví k starším bratrům, a přesto mají sklon odporovat svým pánům, je málo. A někdo takový, kdo nemá sklon odporovat pánům, a přesto touží vyvolat povstání, tu ještě nebyl. Ušlechtilý muž se soustředí na kořen (*ben*). Když je kořen pevně zapaščen, zrodí se pravá cesta (*dao*). Synovská oddanost a uctivost ke starším bratrům je kořenem lidskosti (*ren*).

Kanonická kniha synovské oddanosti (孝經 xiaojing / siao-t'ing):

Tělo, údy, vlasy a kůže dostáváme od rodičů. Počátek synovské oddanosti je neopovážít se jim způsobit újmu. Završením synovské oddanosti je prosadit se, konat v souladu se správnými zásadami, rozšířit svou slávu na budoucí pokolení, a tím zviditelnit své rodiče. Synovská oddanost počíná ve službě rodičům, pokračuje v službě vládci a končí prosazením se.

→ odchod do ústraní jako regulérní životní možnost konfuciánského vzdělance

Konfuciovy Hovory:

Mistr řekl: [...] Nevstupujte do státu, jenž je v nebezpečí a nesídlíte ve státě, kde vládne chaos. Pokud je svět [spravován] v souladu s pravou cestou, objevte se, pokud není, skryjte se. Pokud je stát [spravován] v souladu s pravou cestou, chudoba a nízké postavení jsou hanbou. Pokud stát není [spravován] v souladu s pravou cestou, bohatství a hodnosti jsou hanbou.

Příklad „Čtyř bělovlasých“:

-- ústraní jako doklad mravní integrity, povolání z ústraní kvůli rozhodnutí zásadních otázek (jejich autoritě se podvolil i císař).

„Čtyři bělovlasí [...] byli zcela oddáni pěstování pravé cesty a sebezdokonalování; nebylo možné je pohnout k činnosti, leda pro nejvyšší účel. V době Prvního svrchovaného císaře dynastie Qin viděli tyranii qinské vlády a odešli do ústraní v horách Lantian. [...] Když byla dynastie Qin svržena, první císař dynastie Han Gaozu se o nich doslechl a povolal je do služby, oni však odmítli. Skryli se hluboko v Jižních horách a císař nebyl schopen si je podřídit.“ (*Gaoshi zhuan*)

→ pozemský vládce a jeho nebeský učitel

Legenda o Heshang gongovi:

„Heshang gong předal císaři text Daodejingu s komentářem a řekl mu: Pokud budeš toto do hloubky studovat, tvé pochybnosti budou rozptýleny. Je tomu již 1700 let od doby, kdy jsem napsal komentář k Daodejingu. Od té doby jsem ho předal pouze třem lidem a nyní čtvrtému, kterým jsi ty. Neukazuj knihu těm, kteří si to nezasluhují. Císař Wen se poklonil a přijal knihu. Po těch slovech již Heshang gong nebylo možné znovu najít.“

→ zjevené texty

-- Laozi, Kniha velikého míru (Taipingjing)

-- Kanonická kniha Laoziových proměn (老子變化經 Laozi bianhua jing) -- dílo patrně z druhé pol. 2. stol. n. l., raný textový doklad deifikace Laozia. Laozi ztotožněn s počátkem kosmu, proměňuje se na kosmické rovině a v dějinách se objevuje v podobě „avatárů“ – lidských osobností spjatých s předáváním textu a nauky – nebeští učitelé pozemských vládců. (Jedním z nich Starý mistr tradičního podání). Zároveň je toto božstvo objektem meditace a nabývá tvaru uvnitř těla adepta.

→ komentáře k dílu Laozi

1) Heshang gongǔv komentář:

Laozi: Těžké je základem lehkého.

Kom.: Pokud vládce nemá váhu, postrádá důstojnost. Pokud správa těla není brána s vážností, duchové [pěti vnitřností] se rozplynou. Květy a listy stromů a rostlin jsou lehké, a proto opadávají a vadnou. Kořen je těžký, a proto trvá.

[...]

Laozi: Pokud [vládce] bere na lehkou váhu [svět], ztratí své služebníky.

Kom.: Pokud je král lehkomyšlný a výstřední, ztratí své služebníky. Pokud je ten, kdo se věnuje správě těla, lehkomyšlný a výstřední, ztratí esenci (*jing*).

Laozi: Pokud je nestálý, ztratí své postavení.

Kom.: Pokud je královo jednání nestálé a zbrklé, ztratí postavení vládce. Pokud je ten, kdo se věnuje správě těla, nestálý a zbrklý, ztratí esenci a duchy [pěti vnitřností].

Prostor mezi Nebem a Zemí je prázdný a proudí jím harmonická životní energie (*qi*). Proto se věci samy od sebe rodí (*zisheng*). Pokud je člověk schopen se zbavit pocitů a tužeb, omezit rozmařilost chutí, pročistit patero vnitřností, duchové se v nich usídlí.

2) komentář Xiang'er

Laozi: Ten, kdo je arogantní pro své bohatství a postavení, sám na sebe přivádí pohromu.

Kom.: Pokud se z esence zformují duchové [pěti vnitřností], a ještě zůstane přebytek yangové energie (*yangqi*), je třeba se zabývat péčí o sebe sama, uzavřít mysl (*xin*) a zbavit se tužeb. Není možné se s arogancí dopouštět podvodu na yinovém [protějšku]. Pokud [člověk] arogantně podvádí, vzápětí následuje pohroma. Dále podle vnějšího vysvětlení (*waishuo*) [této pasáže] ten, kdo má moc a je arogantní pro své bohatství a postavení ve světě, sám na sebe přivádí pohromu.

Když člověk zamýšlí něco podniknout, nejprve [svůj záměr] musí zvážit podle příkázání Daa, v klidu se zamyslet nad tím, zda jeho úmysl není v rozporu s Daem. Teprve potom může začít jednat a Dao života ho neopustí.

[Člověk se má] usilovně držet víry v dokonalost Daa, odvrhovat falešné vědění a chránit svou původní jednoduchost. Nemá myslet na nic jiného, široký prostor v jeho mysli má být [naplněn] výhradně důvěrou v Dao. Touha [člověka] má být jako led v údolí, jenž touží plynout na východ a navrátit se do moře.

„Pokud se vládce drží pravého zákona a modeluje [své jednání] podle Daa, přimkne se k němu celý svět [...] vládcí náleží vytrvale praktikovat Dao, a tak ho rozšiřovat mezi své

správce i mezi lid. Není pravda, že pouze taoisté [tj. příslušníci kultu] mohou praktikovat [Dao], kdežto vládce se to netýká. Vládce nejvyšší moudrosti, který činí Dao svým učitelem a své jednání dokonalým, jeho [Daa] učením proměňuje celý svět“.

→ masová náboženská hnutí (povstání) v posledním století vlády dynastie Han

1) Povstání Žlutých šátků (黃巾 huang jin / chuang-t'in) (vrchol 184 n. l.):

„Modré nebe je po smrti; Žluté nebe musí být ustaveno.“

„Fáze dynastie Han je u konce. Vláda Žlutého domu musí být ustavena. Je to veliký pohyb nebes, není to nic, co by mohlo být zastaveno silou a schopnostmi vládce.“

2) komunita „Pět měřic rýže“ (五斗米道 wu dou mi dao / wu tou mi tao):

→ 天師道(tianshi dao / tchien-š' tao) = Cesta Nebeských mistrů

-- nezávisle spravovaná oblast v Sichuanu do roku 215 n. l.

-- Laozi / Dao jako nejvyšší božstvo

-- nebeská a pozemská administrativa, registry žijících a zemřelých

-- léčení/náboženství/politika

-- meditace v ústraní; *qi – jing – shen*

→ Základní rysy společné všem taoistickým kultům:

-- zjevené posvátné texty

-- „talismany“ 符 fu, magické „mapy“ 圖 tu / tchu

-- panteon, kosmologie, paralela kosmos - lidské tělo

-- liturgie, funkce taoistického kněze 道士 dao shi / tao š'

-- taoistické vs. „lidové“ kultury

-- úsilí po dosažení nesmrtelnosti („stát se nesmrtelným“ – 仙 xian / sien)

-- meditační techniky (práce s „životní energií“ *qi*)

➔ Nadlidské schopnosti v kultickém taoismu – nesmrtelní (Transcendents, *xian* 仙) ad.

Zhuangzi 1:

Jian Wu chtěl, aby mu Lian Shu něco vysvětlil: „Slyšel jsem Jie Yuovu řeč, byla velká a k ničemu určitému nesměřovala, šla a šla, nikdy nevracela. Byl jsem fascinován jeho řečí, připadala mi jako Mléčná dráha, bez hranic, velkolepá, vzdálená čemukoliv lidskému.“

Lian Shu řekl: „O čem hovořil?“

„O tom, že v dalekých horách Gushe prý žije božský člověk (*shenren*), svaly a kůže jako led a sníh, jemný a spanilý jako panna. Neživí se žádným s pěti druhů obilí, dýchá vítr a pije rosu, sedlá oblaka, zapřahá větrné draky a s nimi se vydává za hranice čtyř oceánů. Jeho duch je tak pevný a soustředěný, že jím odvrátí všelijaké náказы a úroda dozraje. [...]“

Shenxian zhuan:

Ge Xuan kdysi pobýval u někoho jako host, když procházel Wukangem. Hostitel byl nemocen a zavolal si spirituální médium, aby pro něho přivolalo na pomoc božstvo, kterému přinášel obětiny. Božstvo prostřednictvím média přikázalo Ge Xuanovi vypít trochu piva a chovalo se k němu hrubě. Ge Xuan se rozhněval a zvolal: „Jak se opovažuješ, odporný démon!“ Ge Xuan pak přikázal Pěti hrabatům, aby ono božstvo zatklí, vyvlekli ven, svázali ho a zbičovali ho. Médium následně vyšlo ven jakoby taženo neviditelnými silami. Na dvoře obejmulo kůl, spadl z něj oděv, ozýval se zvuk bičování a po zádech se mu řinula krev. Božstvo potom hlasem démona vycházejícím z úst média prosilo Ge Xuana o milost. Xuan řekl: „Pokud ti prominu tento hrdelní zločin, vyléčíš nemoc toho člověka zde?“ „Ano“, řeklo božstvo skrze médium. „Dobře, máš na to tři dny. Pokud se tento muž do té doby neuzdraví, přijdu a zatočím s tebou.“ Médium bylo následně propuštěno a muž se zotavil ze své nemoci.

Shenxian zhuan:

V blízkých i vzdálenějších místech lidé zakládali chrámy Mao Yingovi a sloužili mu. Rozmlouval s nimi zpoza zástěny. Občas se přemísťoval na běžném koni, jindy se proměňoval v bílého jeřába. Když byl někdo nemocný, odebral se do Mao Yingova chrámu a žádal o požehnání. Vždy si sebou přinesli deset natvrdo uvařených vajec, která vložili za zástěnu. Mao Ying je okamžitě vyhazoval zpět. Lidé si je sebrali a odnesli domů, kde je otevřeli. Pokud uvnitř nebyl žádný žloutek, znamenalo to, že se dotyčný uzdraví. Pokud byla uvnitř hlína, znamenalo to, že zemře. [...]